

двомовні (українсько-англійські) навчальні он-лайн ресурси як для канадських шкіл (починаючи з дитячого садка до рівня 12 класу), так і для всесвітньої аудиторії.

Виходячи із сутності поняття «ресурсний підхід» як сукупності технологій, способів, прийомів забезпечення виявлення і використання ресурсів і розвитку потенціалів особистості [5, с. 8], ми можемо відзначити, що особистісно спрямована професійна діяльність канадських українських педагогів протягом останніх десятиліть призвела до успішного створення та постійного удосконалення методичних ресурсів навчання української мови та інших українознавчих дисциплін, якими користуються не тільки на Північноамериканському континенті, й поза його межами, а й в Україні.

Жива мова знаходиться у постійному розвитку і взаємодії з іншими мовами та різноманітними культурними й цивілізаційними явищами. Тому в сучасному технологічному світі дуже цікаво і корисно, до того ж швидко, можна здійснювати взаємний обмін інформаційними та навчально-методичними ресурсами між полікультурними країнами з багаторічними традиціями та державами, які прямують до полікультурності, завдяки глобалізаційним процесам, і де білінгвізм чи полілінгвізм щойно розпочали своє становлення.

Федеральний уряд Канади приділяє величезну увагу розвитку освіти країни, тому, орієнтуючись на цю полімовну, офіційно білінгвальну країну з її різноманітними численними навчальними програмами, ефективними високотехнологічними навчально-методичними ресурсами, доцільно не тільки використовувати досвід канадських освітян для оптимізації навчання рідних та іноземних мов (особливо другої мови) в інших багатомовних країнах, таких як Україна, а й робити свій внесок у розбудову нових освітніх напрямів у новому полікультурному світі, що невпинно розвивається.

1. Білаш Оленка, Кобель Ігор. Як змінилася праця українських вчителів під впливом співпраці з канадськими вчителями? / О. Білаш, І. Кобель // Українська мова у світі, – Львів, 2012. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua>

2. Божук Л. Освітні аспекти в українському зарубіжжі: концептуальні підходи та практика втілення / Людмила Божук // Українознавчий альманах : наук. вид. – К., 2011. – Випуск 3. – С. 131-139.

3. Божук Л. Перспективи співпраці між діаспорою і громадськими організаціями України (на прикладі діяльності товариства «Україна – світ») в освітній галузі / Людмила Божук // Наукові записки. Серія «Історичні науки». – Випуск 21. – К., 2013. – С. 142-148.

4. Гаєдида Наталія. Особливості вивчення української мови в англomовному середовищі Канади / Наталія Гавдида // Українознавчий альманах : наук. вид. – К., 2014. – Випуск 17. – С. 241-243.

5. Микитюк С. О. Теоретико-методичні засади ресурсного підходу до професійної підготовки майбутнього вчителя : авторефер. дис ... докт. пед. наук : 13.00.04 / С. О. Микитюк ; Тернопільський нац. пед. університет ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2013. – 42 с.

6. Муқан Н. В. Світовий та канадський досвід багатокультурності [Текст] / Н. В. Муқан // Нові технології навчання. Наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Київ-Вінниця, 2011. – Вип. №67. – Частина 1. – С. 144-147.

7. Національна концепція співпраці із закордонними українцями // Інформаційно-аналітичні матеріали до парламентських слухань на тему «Закордонне українство: сучасний стан та перспективи співпраці». – К., 2009. – 63 с.

8. Романюк С. З. Рідномовна освіта в Україні і українській діаспорі: тенденції розвитку на рубежі століть / С. З. Романюк / Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України, 2014. Педагогічні науки. Випуск 4. [Електронний ресурс] Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe

9. Усатенко Т. П. Епістемологія українознавства: педагогічний контекст : [монограф.] / Т. П. Усатенко. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 128 с.

10. Філіпчук Г. Г. Культурологічна основа сучасної школи / Г. Г. Філіпчук // Розвиток особистості в полікультурному освітньому просторі : Зб. Матеріалів Міжнародного конгресу Слов'янські педагогічні читання. – Черкаси : Вид-во ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2005. – С. 26-29.

11. Robert A. De Lossa (2000) Collegiate Ukrainian Language Teaching and Material Development in the United States in the Late 1990s. Bloomington, IN.

УДК 343.211.3:061.2(477) “1976/1991”

Радомир Мокрик

Український Гельсінський рух (1976-1991): правозахисний, культурний та державотворчий аспекти

Розглянуто передумови та становлення перших правозахисних організацій в Україні в період хрущовської «відлиги». Проаналізовано виникнення Гельсінського руху в Європі після конференції в Гельсінкі 1975. Досліджено проблеми організації Гельсінської Групи в Українській РСР та її взаємодію з іншими аналогічними групами на теренах СРСР та поза його межами. Висвітлені особливості українського гельсінського руху в європейському контексті. Окреслено основні напрями та специфіку діяльності Української Гельсінської Групи в умовах тоталітарного режиму СРСР. Розглянуто основні соціальні та політичні зміни в СРСР, які дали змогу правозахисному рухові перейти в політичну площину. Розкрито основні форми діяльності Української Гельсінської Спілки та їхню відмінність від діяльності Української Гельсінської Групи. Досліджено спроби взаємодії з Заходом та реакцію Заходу на трансформацію правозахисного руху в політичний рух. Проаналізовано наслідки діяльності Гельсінського руху для становлення та функціонування незалежної української держави.

Radomyr Mokryk

Ukrainian Helsinki Movement (1976-1991). Human Rights and State-Cultural Aspects

The article examines the preconditions of the establishment of the first human rights organizations in Ukraine during the Khrushchev's "thaw". The emergence of the Helsinki movement in Europe after a conference in Helsinki 1975 is traced. Basic problems in which the Helsinki Group in USSR got involved, and its interaction with other similar groups on the territory of the Soviet Union and beyond is analyzed. The main directions and specifics of the Ukrainian Helsinki Group under the totalitarian regime of the USSR are examined. The main social and political changes in the Soviet Union, which helped to move the human rights movement in the political sphere are defined. The attempts of cooperation with the West and the Western response to the transformation of the human rights movement into a political movement are traced. The effects of the Helsinki movement for the establishment of the independence of Ukraine are analyzed.

Правозахисний рух в Україні становив один із визначальних етапів становлення української державності. Ця стаття має на меті бодай в загальних рисах подати основні етапи становлення Гельсінського руху в Україні та звернути особливу увагу на взаємодію українських правозахисників із аналогічними організаціями на Заході. На сьогоднішній день цей важливий феномен української історії та культури важко назвати детально дослідженим. Досі найкращими джерелами для вивчення Гельсінського руху в Україні залишаються спогади самих учасників (М. Руденко «Найбільше диво – життя»; М. Мариневич «Життя за колючим дротом») чи збірки документів та матеріалів групи видані товариством «Смолоскип» в Торонто ще на зламі 70-х – 80-х років минулого століття за упорядкуванням О. Зінкевича. Варто також згадати невеликий чотирьохтомник виданий у 2001 році Харківською правозахисною групою, який присвячується діяльності Української Гельсінської Групи (УГГ). Та все ж, ці збірники носять радше документально-інформативний характер. Дещо кращою є ситуація з вивченням діяльності Української Гельсінської спілки, передусім завдяки збірнику «Українська Гельсінська спілка у спогадах та документах» (упорядник О. Шевченко). Варто відзначити також публікації з даної теми В. Кіпіані. Проте комплексне осмислення явища Гельсінського руху в Україні ще попереду.

Нарада з безпеки та співробітництва в Європі, яка завершилася в столиці Фінляндії Гельсінкі підписанням Гельсінського заключного акту, стала поштовхом для розвитку правозахисту в цілому світі. Особливе значення цей документ мав для країн так званого «соціалістичного табору», адже надавав реальний правовий інструмент захисту прав та свобод людини і громадянина. Гельсінські групи почали виникати в більшості країн Східної Європи. Очевидно, що групи, які діяли всередині СРСР, мали власні особливості та специфіку діяльності.

У кожній з країн, в яких наприкінці 1970-х років виникали правозахисні організації, вони мали власну історію та підґрунтя для їх виникнення. Власну специфіку мала й Україна. Хрестоматійним є той факт, що пожвавлення культурного і політичного (наскільки можна взагалі говорити про пожвавлення політичного життя в умовах радянського тоталітаризму) розпо-чалось після проголошення Микитою Хрущовим славнозвісної промови на XX з'їзді КПРС в лютому 1956 року. Політика десталінізації справді мала важливі наслідки в соціокультурному житті країни. Передусім це дало змогу гуртуватися творчій молоді. Виникли Клуби Творчої Молоді –

«Сучасник» в Києві та «Пролісок» у Львові. Зародилося культурне явище, яке згодом увійде в історію України як «шістдесятництво». Проте пожвавлення відбулося не лише в культурній площині.

На Західній Україні, де ще була жива пам'ять про визвольну боротьбу ОУН-УПА, почали виникати організації політичного і навіть партизанського характеру. Ці організації орієнтувалися, передусім, саме на визвольну і збройну боротьбу. Таким чином, в Івано-Франківську були заарештовані учасники «Об'єднаної партії визволення України», у Львові «Національного визвольного комітету» тощо. Така кількість арештів учасників реальних та вигаданих за потребою організацій наочно демонструє, що хрущовська «відлига» торкнулася далеко не всіх областей СРСР.

На тлі організацій, які сповідували принципи націоналізму та збройної боротьби, виділялася невелика група юристів, на чолі з Л. Лук'яненком, яка обрала кардинально інші методи боротьби. У листопаді 1960 року у Львові відбулися збори засновників «Української Робітничо-Селянської Спілки» – Л. Лук'яненка, І. Кандиби, С. Віруна, В. Луцьківа та М. Вашука (останній згодом виявився підставним провокатором КДБ). Розроблений проект програми ґрунтувався на марксистсько-ленінських принципах і діяльність організації обмежував строго конституційно-правовими рамками. Згодом сам Л. Лук'яненко пояснював: «Ми... повинні постійно вивчати теорію марксизму-ленінізму і доносити її справжній зміст до народу, розкрити лицемірство і брехливість бюрократичного керівництва, показувати на конкретних прикладах, з одного боку, суперечності між практичною діяльністю КПРС і її власними гаслами, а з іншого – суперечності між практичною діяльністю КПРС і головними ідеями марксизму-ленінізму» [5, с. 37]. Варто зауважити, що саме такий принцип згодом буде покладено в основу діяльності й Української Гельсінської Групи.

Діяльність Спілки фактично завершилась не розпочавшись. На основі доносу всіх учасників новоствореної організації було заарештовано. За ст. 56 Кримінального кодексу СРСР «Зрада Батьківщині» та за «змову з метою захоплення влади» Л. Лук'яненка було засуджено до розстрілу, І. Кандибу на 15 років таборів, С. Віруна на 10 років таборів. Згодом вирок Л. Лук'яненкові було змінено на 15 років таборів. Діяльність спілки носила насамперед символічний та ідейний характер. У будь-якому разі саме «група львівських юристів» являла собою якісний злам у баченні способів визвольної боротьби та захисту прав населення. Як зазначає історик Г. Касьянов: «...«львівські юристи»

вперше виступили як правозахисники. Вони добивалися захисту своїх громадянських прав і вимагали дотримання законності від тих органів, які були покликані охороняти закон» [5, с. 43].

Наступного кроку в правозахисній діяльності активістам в УРСР довелося чекати майже 15 років. Стимулом стала вже згадувана Нарада з безпеки та співробітництва в Європі в Гельсінкі та її Заключний акт. В Україні про створення Української Гельсінської Групи було оголошено в листопаді 1976 р. Таким чином Українська Група стала другим гелсінським осередком після Московської групи. За межами СРСР аналогічні організації виникли ще пізніше – Чехословацька «Хартія-77» була оприлюднена в січні 1977 р., а Комітет для охорони несправедливо переслідуваних в Польщі виник лише в 1978 р. У Польщі аналогічна правозахисна організація була створена в березні 1977р. Головою Української Гельсінської Групи став М. Руденко. Загалом, початковий актив групи складав, разом з М. Руденком, десять осіб (Л. Лук'яненко, О. Тихий, О. Бердник, О. Мешко, М. Маринович та інші). Діяльність групи окрім правозахисної площини з самого початку отримала політичний присмак. За твердженням В. Овсієнка, який згодом приєднався до групи, «Група поставила метою ознайомлювати громадськість із Загальною декларацією прав людини ООН, сприяти розширенню контактів між народами і вільному обмінові інформацією, добиватися акредитування в Україні представників зарубіжної преси. Усвідомлюючи, що номінальна державність УРСР є повним міфом, Група в добу краху світової колоніальної системи нагадала світові про існування поневоленої Росією України і порушила питання про визнання її світовим співтовариством, насамперед, щоб Україна була представлена на наступних нарадах окремою делегацією. Це була геніальна ідея М. Руденка: поставити український національний інтерес на міжнародну правову основу в контексті протиборства демократичного Заходу з тоталітарним СРСР» [9, с. 352]. Відповідними ідеями пронизані і ключові документи Групи.

Варто підкреслити, що так само, як свого часу «група юристів», українські правозахисники в другій половині 1970-х років вирішили діяти строго в рамках радянського законодавства. Це давало змогу викривати владу в невідповідності її дій марксистсько-ленінській ідеології. З одному з перших офіційних звернень УГГ «Україна літа 1977» читаємо: «...кращі ідеї українських революціонерів, а також ідеї Леніна по національному питанню, не були втілені в життя. Наступним роком не вдалося перемогти шовіністичних дух великодержавства, і «дух Катерини та Петра», ще страшніше втілюється в зловісній діяльності Сталіна» [3, с. 22].

Національне питання підіймається практично у всіх установчих документах УГГ. Одним з найрізкіших в цьому сенсі є «Меморандум № 1», в якому відкрито заявляється, що Україна стала «ареною геноциду і етноциду» [3, с. 67]. Зрештою, в деяких меморандумах відкрито говориться про те, що Група має на меті займатися й порушеннями «національних прав українського народу» [3, с. 109]. Проте основною сферою діяльності залишався саме правозахист. Багато роботи група проводила над випадками арештів та затримання самих членів УГГ,

порушення прав людини через безпідставні обшуки, обмеження права на виїзд, неможливість ознайомлення з документами карних справ тощо.

Діяльність Групи одразу ж потрапила в поле зору відповідних наглядових органів. Ще до кінця 1977 р була заарештована більшість членів УГГ. Без сумніву, це ставило групу на межу виживання і ускладнювало діяльність організації. Проте на місця заарештованих учасників приходили нові. Таким чином, у 1979 р. членами УГГ стали В. Стус, В. Чорновіл, З. Красівський та інші.

Важливу роль в діяльності УГГ відігравала взаємодія із Західним світом, хоча вона й мала здебільшого односторонній характер. Українські правозахисники написали численні звернення до тих чи інших європейських та міжнародних органів. Неодноразовими були звернення до Комісії з прав людини ООН, урядів і парламентів держав, які підписали Гельсінкські угоди, та до світової громадськості у справі репресій членів УГГ. Були й звернення до членів Белградської наради та інших нарад, які стали частиною гелсінського процесу. Наявні були й факти прямого звернення до окремих західних політиків. Для прикладу, одразу в листопаді 1976 р. О. Бердник написав відкритого листа-звернення до тодішнього президента США Д. Картера, з проханням прийняти його до амери-канського громадянства. У жовтні 1978 р. були оголошені й звернення до Польської та Чехословацької Гельсінських груп.

Незважаючи на такі спроби бодай якось «включитись» в європейський гелсінський процес, Радянський Союз все ще залишався «закритою зоною». У той час, коли учасники УГГ здебільшого були в таборах або потерпали від безробіття та банальної нестачі коштів, у країнах за межами СРСР опозиційне життя «вирувало». У 1981 р. була створена польсько-чехословацька «Солідарність», проходили численні зустрічі між дисидентами Чехословаччини та НДР. Українські правозахисники ж зосереджувалися на тому, щоб про них бодай дізналися на Заході. Вагомим інструментом стала передача літератури та документів Групи за кордон. Завдяки цьому ще у 1978 р. у діаспорському видавництві «Смолоסקип» імені Василя Симоненка (Торонто-Балтімор) була видана підбірка документів Української Гельсінської Групи.

Ключовим моментом у діяльності правозахисної групи на Заході було створення Закордонного Представництва (ЗП) УГГ після виїзду за кордон Н. Світличної. Місцем перебування Закордонного Представництва (ЗП) було обрано Нью-Йорк. До складу групи входили П. Григоренко, Л. Плющ, Н. Світлична, до яких згодом приєдналися Н. Строката, В. Малинкович та П. Рубан. Одним з головних досягнень ЗП стало видання протягом п'яти років (1980–1985) «Вісника репресій в Україні». Крім цього, члени групи брали участь в численних заходах, присвячених політичним репресіям (Г. Григоренко в 1978 р. виступав на Конгресі американської Міжнародної Амністії в Лос-Анджелесі, Н. Світлична та П. Вінс виступали на III Сахаровських слуханнях у Вашингтоні. У травні 1980 р. Г. Григоренко обговорював проблему переслідувань в СРСР з прем'єр-міністром Великобританії М. Тетчер,

а в 1982 р. – з президентом США Р. Рейганом). Наприкінці 1980-х рр. Закордонне Представництво трансформувалося в Закордонне Представництво Української Гельсінської Спілки – тим самим ставши логічним продовженням трансформації правозахисного руху в політичний рух.

Наступним знаковим кроком в Гельсінському русі після репресій кінця 70-х – початку 80-х років була реорганізація Української Гельсінської Групи в Українську Гельсінську Спілку. Прихід до влади М. Горбачова в березні 1985 р. та проголошення політики «перебудови» і «гласності» призвели до серйозних змін в середині радянської системи. Після ідейного визволення слідувала емансипація суспільства. По всьому Радянському Союзу виникають рухи, гуртки, політичні клуби, які стають рушієм суспільних та політичних змін в СРСР. Під тиском Заходу СРСР робить «жест доброї волі» – на волю знову виходить ряд політичних в'язнів – Л. Лук'яненко, В. Чорновіл, Є. Сверстюк, В. Овсієнко та інші. Саме ці колишні «зеки» стануть ініціативним ядром, навколо якого гуртуватиметься культурна та політична опозиція в Україні.

Першочерговою справою після виходу з в'язниці для колишніх політв'язнів було зібрати коло однодумців. Є.Сверстюк згадував: «Київ кінця 1983 був глухонімий і прибитий» [11, с. 153]. Мало що змінилося наприкінці 1980-х років. Суспільство вкрай пасивно і з острахом реагувало на опозиційні ініціативи дисидентів. Але все ж з'являються й осередки опозиційної активності. Ще в 1987 р. в Києві організовується Український Культурологічний Клуб, попри свою «культурну» задекларовану спрямованість – це фактично перша самостійницька організація в радянській Україні часів перебудови. У Львові В. Чорновіл відновлює видання «Українського Вісника», який вперше з 1970-х років виходить легально. Саме В. Чорноволу належить й ідея відновлення діяльності Української Гельсінської Групи. Цього разу активність групи вже не повинна була обмежуватись правозахисною діяльністю – мова йшла про створення політичної партії. Слово «Гельсінська» повинно було слугувати захисною «ширмою» від нападок влади. Основною ж метою було перейти в політичну площину: «Ми прекрасно розуміли, що для успішної боротьби за відновлення державної незалежності України потрібна була структурована з розгалуженою організаційною мережею політична організація однодумців – партія», – зазначав С. Хмара [8, с. 83].

«Днем народження» Української Гельсінської Спілки прийнято вважати 7 липня 1988 р, коли у Львові відбувся один з перших масових мітингів (за різними оцінками на площу біля університету вийшло від 40 до 50 тисяч львів'ян). На цьому мітингу В. Чорновіл зачитав «Декларацію принципів УГС» та оголосив про створення нової організації. Очолити організацію було запропоновано Л. Лук'яненку.

«Декларація принципів УГС» була розроблена таким чином, щоб охопити максимально можливу кількість людей – наприклад, ідея державної незалежності прямо в декларації не звучить, хоч особисто Л. Лук'яненко однозначно стояв на незалежницьких позиціях. Проте установчі документи порушують низку популярних питань в суспільстві: визнання української державності на правах федерації

чи конфедерації, стаття в конституції про громадянство України, визнання української мови як державної, передання фактичної влади в республіці від компартії до рад народних депутатів, встановлення порогу бідності, скорочення управлінського апарату, припинення будівництва нових атомних реакторів, тощо [10, с. 223].

УГС проводила активну роботу з іншими політичними та культурними організаціями, намагаючись «нав'язати» їм власну ідеологію та політичні позиції. При цьому таке нав'язування не було примусовим – навпаки, УГС була популярною серед усіх неформальних організацій в тодішній Україні. Характерною є ситуація навколо Народного руху України (який став найбільш масовою ліберально-демократичною організацією в радянській Україні, а після розпаду СРСР – і найбільшою демократичною партією в незалежній Україні). М. Горинь згадував: «8-10 вересня 1989 року відбувся установчий з'їзд Народного Руху України. Там УГС була дуже популярною. Коли від УГС мою кандидатуру запропонували на посаду голови секретаріату, то весь з'їзд скандував «УГС! УГС! УГС!». Тоді ми були в фаворі. Я вперше за все своє політичне життя був обраний одногосно – як за радянської влади. Я не мав конкурентів» [2, с. 79]. Таким чином, вплив УГС поступово зростав, розширювались обласні осередки організації.

УГС брала участь у різних сферах суспільного життя. Залишаючись формально правозахисною групою, спілка активно залучалась до захисту прав громадян. Варта уваги, для прикладу, справа Івана Макара, якого заарештували за організацію мітингів та порушення громадського порядку (символічно, що мова йшла про той самий мітинг, на якому було проголошено декларацію УГС). Львівська обласна організація УГС створила «комітет захисту Івана Макара», добила суспільного розголосу, залучила до захисту підсудного американських юристів і врешті добила закриття справи за відсутністю доказів. Проте такі ситуації все ж залишались винятками з правил.

Важливими були й культурницькі та політичні ініціативи УГС – серед найбільш резонансних варто відзначити перепоховання в листопаді 1989 р. на Байковому кладовищі в Києві останків В. Стуса, О. Тихого та Ю. Литвина – українських політв'язнів, котрі загинули в Пермському таборі на засланні. Ще дві важливі акції культурно-ідеологічного спрямування УГС провела разом із народним Рухом України в період свого фактичного перетворення в політичну партію у 1990 р. Мова йде про живий ланцюг єднання українців між Львовом та Києвом на день злуки 22 січня 1990 р. та свято козацької слави – відзначення 500-ліття українського козацтва в Запоріжжі в серпні 1990 р. Важливою «виїзною» акцією було також вахтове голодування, організоване в Москві в 1989 р. з вимогою визнання УГКЦ.

Очевидно, що загальна політична ситуація в СРСР дозволила активно розвивати й зв'язки із Заходом. Активно підтримувались зв'язки з українською діаспорою, постійно велася співпраця з Amnesty International. Європейська подорож Л.Лук'яненка носила значною мірою політичний, а не правозахисний характер. Лідер УГС зустрічався з місцевими політиками (міністром закордонних справ

Бельгії Ескенсом, головою сенату Франції Погером, британськими депутатами), представниками різноманітних організацій, виступав на конференціях і роздавав інтерв'ю про стан справ в Радянському Союзі. Попри теплий прийом і слова підтримки, з поїздки Європою Л.Лук'яненко привіз із собою два основні переконання: «Іхня [партійних діячів чотирьох держав – Бельгії, Франції, Великобританії, Німеччини] увага зосереджена на інтересах своїх країн і доля України їх мало турбує. Демократизацію Радянського Союзу вони розцінюють з позиції національного егоїзму» [6]. Як наслідок виникло переконання, що потрібно активно брати ситуацію в свої руки і переходити на якісно новий етап боротьби. Голова УГС «приїхав з твердим переконанням про необхідність перетворення УГС в партію, і питання було лише в тому, коли обставини дозволять зробити це найшвидше.» [7, с. 43].

У листопаді 1989 р. УГС було трансформовано в «Українську Республіканську Партію. На виборах 1990 р. одразу 12 представників колишньої УГС потрапили до Парламенту УРСР. Всі депутати, які раніше були учасниками УГС, увійшли в депутатську групу «За Незалежність» та брали активну участь у прийнятті рішень, які наближали Україну до незалежності. Л. Лук'яненко є одним з авторів «Акту проголошення незалежності України».

Гельсінський рух в Україні пройшов декілька етапів свого становлення – від перших несміливих спроб боротьби в конституційному полі, започаткованої Л. Лук'яненко ще в 1960 р., через становлення Української Гельсінської Групи в 1976 р. на чолі з М. Руденком і до трансформації в політичну партію, яка відіграла одну з ключових ролей в процесі становлення незалежної української держави.

Український Гельсінський рух формувался в непростих умовах тоталітарної системи Радянського Союзу. На відміну від гельсінських груп, які виникали в інших країнах східної Європи, УГГ (як і інші групи всередині СРСР) були максимально ізольованими від зовнішнього світу. Тим більшу вагу мали здобуті зв'язки з Заходом. Саме в США діяло Закордонне

представництво УГГ та видавалися документи та свідчення щодо репресій в Україні. Після покращення політичного клімату в СРСР із настанням перебудови українські дисиденти могли подорожувати Європою та США. Попри формальну підтримку, західні політики мало чим сприяли діяльності українського дисидентства.

1. Горинь Б. Наш шлях. // Шевченко О. Українська Гельсінська Спілка в документах і спогадах. – Київ, 2012. – с.86-98.

2. Горинь М. Вони хотіли нового життя. // Шевченко О. Українська Гельсінська Спілка в документах і спогадах. – Київ, 2012. – с.74-81.

3. Зінкевич О. Український правозахисний рух. Документи й матеріали київської Української Громадської Групи Сприяння виконанню Гельсінських угод. – Торонто-Балтимор, 1978.

4. Хмара С. Як все починалося. // Шевченко О. Українська Гельсінська Спілка в документах і спогадах. – Київ, 2012. – с.81-86.

5. Касьянов, Г. Незгодні: Українська інтелігенція в русі опору 1960-1980 років. - Київ, 1995. – с.224.

6. Лук'яненко Л. До історії української Гельсінської Спілки. – Київ, 2010.

7. Лук'яненко Л. До історії української Гельсінської Спілки. // Шевченко О. Українська Гельсінська Спілка в документах і спогадах. – Київ, 2012. – с.7-64

8. Лук'яненко Л. Сповідь у камері смертників. - Київ, 1991. – с.128.

9. Овсієнко В. Світло людей: Мемуари та публіцистика. У 2 кн. Кн. II 2-ге видання, доп. – Харків, 2005. – с.352.

10. Ткачук О. Українська Гельсінська Спілка 1988-1990 рр. в світлинах і документах. – Київ, 2009. – с.223.

11. Ткачук О., Сверстюк Є. Розмова про Український Культурологічний Клуб. // Шевченко О. Українська Гельсінська Спілка в документах і спогадах. – Київ, 2012. – с.153-164

УДК : 94(477) «1900-1930»:130.2

Валентина Петрикова

Інформаційні ресурси української науки в історії національного відродження як фактор консолідації наукового простору України в першій третині ХХ століття

Запропоновано новий методологічний підхід до розгляду історії формування наукового простору України в першій третині ХХ століття в межах сучасної теорії інформаційного суспільства. Акцентовано увагу на чинниках європейськості при оцінюванні історичних фактів становлення та розвитку національного комплексу бібліологічної науки і практики. Історія бібліологічної практики українських вчених розглядається як засіб консолідації наукових сил в системі українознавчого знання. Організаційно робота по консолідації наукових сил проходила по регіональних та крайових наукових товариствах. Визначення стратегічних завдань науки ґрунтувалось на обов'язковому підсумуванні наукового доробку засобами історіографії, бібліології, бібліографії, книгознавства. Розглянуто бібліологічний доробок вчених НТШ, УНТ, університетських наукових шкіл Києва, Харкова, Одеси. Ціннісні ознаки авторських науково-бібліографічних праць сприяли формуванню консолідованих інформаційних ресурсів науки України. Питання налагодження системного інформаційного забезпечення національної науки досліджено через функціональні можливості бібліографічних комісій в структурі НТШ, УНТ, УАН. За базовий чинник активності дій української інтелігенції в першій третині ХХ ст в напрямі ресурсного підсумування знання. визнано об'єктивні наслідки другої інформаційної революції кінця ХІХ ст.

Ключові слова: бібліологія, бібліографічна комісія, інформаційна революція, інформаційні ресурси, інформаційне суспільство, наукові товариства, Українська академія наук.